

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช

เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงหรือสูญสิ้นจากการพัฒนา เช่น จากการทำอ่างเก็บน้ำ ทำถนนเปลี่ยนแปลงจากป่าธรรมชาติเป็นพื้นที่เกษตรกรรม หรือการทำโรงงานอุตสาหกรรม การจัดทำบ้านจัดสรร ฯลฯ ซึ่งทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะพันธุ์กรรมพืชในพื้นที่เหล่านั้นจะสูญไป การนี้ได้ส่งเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร ออกสำรวจเก็บรวบรวม ในรูปเมล็ด กิ่ง ต้น เป็นการดำเนินการนอกพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในทุกเขตพรรณพฤกษชาติ รอบพื้นที่ของหน่วยงานที่ร่วมสนองพระราชดำริฯ ในรัศมี 50 กิโลเมตร ซึ่งได้ดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

การปฏิบัติงานในภาพรวม หน่วยงานสนองพระราชดำรินี้ดำเนินการตามแนวทางการดำเนินกิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช โดยมี อพ.สธ. ช่วยดูแลกำกับให้เป็นไปตามกรอบแผนแม่บทที่วางไว้ โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

แนวทางการดำเนินกิจกรรม

1. การสำรวจเก็บรวบรวมตัวอย่าง เก็บรวบรวมพันธุ์กรรมของทรัพยากรธรรมชาติ (กายภาพและชีวภาพ) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย บริเวณรัศมี 50 กิโลเมตร ของหน่วยงานนั้น ๆ หรือพื้นที่ที่จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาเช่น พื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำ พื้นที่สร้างถนน หรือขยายทางหลวงหรือเส้นทางต่างๆ พื้นที่สร้างสายไฟฟ้าแรงสูง และในพื้นที่อื่นๆ ที่จะถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิม
2. การเก็บรวบรวมตัวอย่างแห้ง และตัวอย่างดอง เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษาหรือเก็บในพิพิธภัณฑ์พืช พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา
3. การเก็บพันธุ์กรรมทรัพยากร ตัวอย่างในพืช มีการเก็บในรูปเมล็ด ต้นพืชมีชีวิต ชิ้นส่วนพืชที่มีชีวิต (เพื่อนำมาเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ) และสำหรับทรัพยากรอื่น ๆ สามารถเก็บตัวอย่างมาศึกษาได้ เช่น ตัวอย่างของสัตว์ จุลินทรีย์ หิน ดิน น้ำ ฯลฯ

สรุปงานในกิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช

จำนวนการเดินทางไปปฏิบัติงานในพื้นที่ทั่วประเทศของเจ้าหน้าที่ อพ.สธ. ในกิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช รวมทั้งสิ้น จำนวน 3 ครั้ง

**1. ตัวอย่างการดำเนินงานในกิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช โดยเจ้าหน้าที่
อพ.สธ. ในพื้นที่เป้าหมาย**

1.1 พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

ในปีงบประมาณ 2555 นั้นสำรวจเก็บรวบรวมตัวอย่างโดยเลือกพื้นที่ดำเนินการสำรวจทรัพยากรกายภาพชีวภาพ ณ พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา โดยการสำรวจทรัพยากรทั้งในด้านกายภาพและชีวภาพ มีการสำรวจและเก็บพันธุ์กรรมของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ พันธุ์กรรมของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เก็บรวบรวมได้ โดยเฉพาะพืชนั้นมีการเก็บในรูปแบบเมล็ด เก็บตัวอย่างแห้ง และตัวอย่างดอง ต้นพืชที่มีชีวิต ชิ้นส่วนพืชที่มีชีวิต เช่น ผล กิ่งชำ กิ่งตอน หัว ราก เหง้า ฯลฯ และได้้นำพืชบางส่วนไปปลูกรวบรวมพันธุ์กรรมพืชและจัดแสดงบริเวณสวนพฤกษศาสตร์ เกาะทะเลไทย บนเกาะแสมสาร นอกจากนี้ยังนำไปจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาเกาะและทะเลไทย เขาหมาจอ อ.สตั๊ปป จ.ชลบุรี โดย คณะปฏิบัติงานวิทยาการ อพ.สธ. ซึ่งประกอบด้วยคณะอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิหลายสาขาจากสถาบันต่างๆ ได้แก่ นักวิจัยฝ่ายวิชาการโครงการ อพ.สธ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กรมป่าไม้ กองทัพเรือ (ได้แก่ กรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือ และ หน่วยสงครามพิเศษทางเรือ (นสร.) เป็นต้น)

ตัวอย่างการสำรวจทรัพยากรกายภาพและชีวภาพ
พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา
ระหว่างวันที่ 4-11 เมษายน 2555
ตัวอย่างกลุ่มการสำรวจทรัพยากรกายภาพและชีวภาพ

การศึกษาความหลากหลายของเฟิร์นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

ดำเนินการโดย เจ้าหน้าที่และนักวิจัย ฝ่ายวิชาการ อพ.สธ.

ผลการดำเนินงาน

จากการสำรวจความหลากหลายของเฟิร์นในพื้นที่หมู่เกาะสุรินทร์ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ในเส้นทางสำรวจธรรมชาติที่ 2, 3 และ 4 ทำการเก็บตัวอย่างในรูปแบบตัวอย่างพรรณไม้แห้งและนำมาศึกษาลักษณะสัณฐานวิทยาเพื่อทำการวิเคราะห์ระบุชนิดเฟิร์น ณ ห้องปฏิบัติการพฤกษศาสตร์ ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตำบลคลองใต้ อำเภอเสียมะควี่ จังหวัดนครราชสีมา พบเฟิร์น จำนวน 16 ชนิด จำแนกเป็น 13 สกุล 9 วงศ์ วงศ์ที่พบมากที่สุด คือ วงศ์ TECTARIACEAE 4 ชนิด รองลงมา คือ วงศ์ POLYPODIACEAE 3 ชนิด วงศ์ PTERIDACEAE-PTERIDOIDEAE 2 ชนิด และวงศ์ THELYPTERIDACEAE 2 ชนิด นอกจากนั้นยังพบพืชใกล้เคียงเฟิร์น 1 ชนิด คือ *Lycopodium phlegmaria* และเฟิร์นที่พบมีความหลากหลายในด้านนิเวศวิทยา ดังนี้

1. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของเฟิร์นและพืชใกล้เคียงเฟิร์นในพื้นที่หมู่เกาะสุรินทร์

1.1 *Bolbitis appendiculata* (Willd.) K. Iwats. subsp. *appendiculata*

ชื่อพื้นเมือง: เฟิร์นปีกแมลงทับ กูดหินเล็ก

ชื่อวงศ์: DRYOPTERIDACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้น เลื้อยเกาะบนพื้นดินหรือบนหิน มีเกล็ดรูปแถบ ปกคลุม สีนํ้าตาลอ่อนถึงสีเทา ใบไม่สร้างสปอร์ ก้านใบ ยาว 15-20 ซม. ส่วนล่างมีเกล็ดปกคลุม ประปราย ส่วนบนมีปีก แผ่นใบรูปใบหอก ปลายใบเรียวแหลม บางครั้งเกิดต้นอ่อนที่บริเวณปลายใบ กว้าง 5-10 ซม. ยาว 17-30 ซม. ใบย่อยรูปขอบขนาน โคนใบทั้งสองข้างไม่เท่ากัน ปลายใบแหลม ขอบใบหยักมน เส้นใบแบบขนนก ปลายแขนงแตกเป็นอิสระ rachis ยาว 25-30 ซม. ใบสร้างสปอร์ขนาด ยาวกว่าใบไม่สร้างสปอร์ ก้านใบยาวชูสูงขึ้น ยาวได้ถึง 25 ซม. rachis ไม่มีปีก ใบย่อยรูปแถบถึง ขอบขนาน กลุ่มอับสปอร์กระจายตัวอยู่บนผิวใบด้านล่าง

นิเวศวิทยา: เจริญบนหินเขรอะใกล้ธารน้ำหรือชื้นหินในน้ำ ที่ร่มได้รับแสงน้อยหรือที่ร่มเงา

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 2 และ 3

1.2 *Lindsaea ensifolia* Sw.

ชื่อพื้นเมือง: หางนกกะลิง

ชื่อวงศ์: LINDSAEACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้นทอดนอน มีเกล็ดมีนํ้าตาลอมเหลือง เป็นรูปหอก ขอบเรียบ ปลายแหลม ก้านใบสีนํ้าตาล มีร่องด้านบน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก แกนกลางใบมีร่อง ด้านบน ใบย่อยรูปขอบขนานแกมหอก โคนใบมน ปลายแหลม ขอบใบเรียบ เรียงตรงข้าม 1-2 คู่ ด้าน

ท้องใบมีเส้นกลางใบขนานชัดเจน **กลุ่มอับสปอร์** รูปแถบยาว ตามขอบใบ มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์รูปแถบ ปลายเปิดออกสู่ขอบใบ

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินตามทางลาดภูเขา ที่มีแสงแดดรำไรหรือร่มเงา

แหล่งที่พบ: เส้นทางศึกษาธรรมชาติหาดไม้งาม

1.3 *Lycopodium phlegmaria* L.

ชื่อพื้นเมือง: เกล็ดนาคราช, ช้องนางคลี่, พุระโหลง, ระย้า, ยมโดย

ชื่อวงศ์: LYCOPODIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เกาะอาศัย ลักษณะเป็นสายห้อย เส้นกลมและปลายยอด เรียวเล็กกลึง แตกกิ่งเป็นคู่ ใบหนาแข็ง รูปรีปลายแหลม สีเขียวแก่เป็นมัน เรียงรอบลำต้น

นิเวศวิทยา: อิงอาศัยบนต้นไม้ใหญ่ ที่มีแสงแดดรำไร ถึงแดดจัด

แหล่งที่พบ: ริมหาด ทางออกเส้นทางที่ 2

1.4 *Lygodium circinnatum* (Burm.f.) Sw.

ชื่อพื้นเมือง: ลิเกาใต้, ลิเกาหางไก่, รีปู

ชื่อวงศ์: LYGODIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้นทอดนอน มีขนสีดำปกคลุม ก้านใบสีน้ำตาล บริเวณโคนก้านมีขนปกคลุม ส่วนด้านบนมีครีบริ้วขนคม ใบเป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ ขนาดใหญ่ แกนกลางใบเป็นเถาเลื้อย มีครีบริ้ว ใบย่อยแตกเป็นแฉกรูปมือ โคนใบรูปลิ้น ปลายแหลม ขอบใบเรียบ **กลุ่มอับสปอร์** รูปแถบยาว ตามขอบใบ

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินและเลื้อยพันกับต้นไม้ ที่มีแสงแดดรำไร ถึงแดดจัด

แหล่งที่พบ: ริมหาด ทางออกเส้นทางที่ 2

1.5 *Drynaria sparsisora* (Desv.) T.Moore

ชื่อพื้นเมือง: กูดฮอก, พังงา, ว่านงูวัก, ว่าว

ชื่อวงศ์: POLYPODIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้นทอดนอน มีเกล็ดสีน้ำตาลเข้ม เป็นรูปกลม ขอบหยัก ใบประกอบลำต้นรูปร่างรี โคนรูปหัวใจ ปลายแหลม ขอบใบหยักลึก เส้นกลางใบแบบร่างแห ขัดเจน ใบแท้เป็นใบเดี่ยวหยักแบบขนนก ก้านใบสีน้ำตาลมีเกล็ดปกคลุมหนาแน่นบริเวณโคนก้าน แผ่นใบรูปขอบขนาน โคนใบแผ่ออกเป็นปีกสั้น ๆ ขอบใบหยักลึกเป็นแฉกแบบขนนกจนเกือบถึงเส้นกลางใบ จำนวน 7-9 แฉก รูปขอบขนาน ขอบเรียบ ปลายแฉกเรียวแหลม **กลุ่มอับสปอร์** กลม กระจายไม่เป็นระเบียบระหว่างเส้นใบหลัก

นิเวศวิทยา: เจริญบนหินและอิงอาศัยบนต้นไม้ใหญ่ ที่มีแสงแดดรำไร ถึงแดดจัด

แหล่งที่พบ: ริมหาด ทางออกเส้นทางที่ ๒ และเส้นทางศึกษาธรรมชาติหาดไม้งาม

1.6 *Leptochilus pedunculatus* (Hook. & Grev.) Fraser-Jenk.

ชื่อพื้นเมือง: กระปรอกนมแมว

ชื่อวงศ์: POLYPODIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้ายาวทอดนอน มีเกล็ดสีน้ำตาลเข้ม เป็นรูปสามเหลี่ยม ขอบจักซี่ฟัน ปลายแหลม ใบเป็นใบเดี่ยวมี 2 แบบ ใบไม่สร้างสปอร์ ก้านใบสีเขียวเข้ม โคนใบแผ่ออกเป็นปีกสั้น ๆ แผ่นใบรูปขอบขนาน ปลายเรียวแหลม โคนใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ใบสร้างสปอร์ ก้านใบสีเหลืองฟางและยาวกว่าก้านที่ไม่สร้างสปอร์ ไม่มีปีก แผ่นใบรูปขอบขนาน ปลายเรียว

แหลม โคนใบรูปปลีมี ขอบใบเรียบ ใบมีขนาดเล็กกว่าใบที่ไม่สร้างสปอร์ **กลุ่มอับสปอร์**รูปแถบ เกิดต่อเนื่องตามผิวใบด้านล่าง ยกเว้นบริเวณเส้นกลางใบและเส้นใบย่อย

นิเวศวิทยา: เจริญบนหินบริเวณริมน้ำและอิงอาศัยบนต้นไม้ในพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น มีแสงแดดรำไร

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 2

1.7 *Pyrrosia lanceolata* (L.) Farw

ชื่อพื้นเมือง: -

ชื่อวงศ์ : POLYPODIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เฟิร์นเกาะอาศัย ลำต้นเป็นเหง้าเลื้อยยาวเกาะบนหิน หรือต้นไม้ เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.1-0.2 ซม. เกล็ดรูปขอบขนาน หรือกึ่งสามเหลี่ยมถึงใบหอก ปลายค่อยๆ แคบลง ตรงกลางสีน้ำตาลส่วนขอบสีอ่อนกว่า มีขนบริเวณขอบ เกล็ดปกคลุมทั่วทั้งเหง้า ก้านใบมีขนรูปดาวปกคลุมแน่น ก้านใบยาว 4-6 ซม. ใบรูปขอบขนาน กว้าง 1-2 ซม. ยาว 7-10 ซม. ใบที่สร้างสปอร์มีขนาดยาวได้ถึง 20 ซม. กว้าง 1 ซม. แผ่นใบหนา ผิวใบด้านล่างมีขนรูปดาวปกคลุม ด้านบนเรียบ **กลุ่มอับสปอร์**จัดเรียงหลายแถวใต้ใบอยู่สองข้างของเส้นกลางใบตั้งแต่กลางใบจนถึงปลายใบ สปอร์รูปกลม

นิเวศวิทยา: เจริญบนหินและอิงอาศัยบนต้นไม้ใหญ่ ที่มีแสงแดดรำไร ถึงแดดจัด

แหล่งที่พบ: เส้นทางจากศูนย์รักษาความปลอดภัยทางทะเล กองทัพเรือ ฝั่งอันดามัน ไปยังหาดไม้งาม

1.8 *Pteris ensiformis* Burm.f.

ชื่อพื้นเมือง: กะจิงดูพะพะ, กูดตาด, กูดหมาก, หิรัญมรกต

ชื่อวงศ์: PTERIDACEAE- PTERIDOIDEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้นทอดนอน มีเกล็ดสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น เป็นรูปรียาว ใบมี 2 แบบ ใบไม่สร้างสปอร์ ก้านใบสีเขียวเข้ม เกลี้ยง มีร่องด้านบน เกล็ดหนาแน่น บริเวณโคนก้าน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น รูปขอบขนาน ปลายแหลม ใบย่อยเป็นรูปขอบขนาน เรียงตรงกันข้าม 3-5 คู่ ขอบใบจักฟันเลื่อย ใบสร้างสปอร์ ก้านใบสีเขียวเข้ม เกลี้ยง มีร่องด้านบน เกล็ดหนาแน่นบริเวณโคนก้าน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ยกเว้นที่โคนใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ใบย่อยเป็นรูปขอบขนาน เรียงตรงกันข้าม 3-4 คู่ ขอบใบเรียบ **กลุ่มอับสปอร์**รูปแถบ เกิดต่อเนื่องตามขอบใบย่อยตั้งแต่บริเวณใกล้โคนจนเกือบถึงปลายใบ

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินร่วนปนทราย พบในที่ร่มมีแสงแดดรำไร

แหล่งที่พบ: ทางเดินไปหาดไม้งาม

1.9 *Taenitis blechnoides* (Willd.) Sw.

ชื่อพื้นเมือง: กูดปรัง, ปรังหนู

ชื่อวงศ์ : PTERIDACEAE- PTERIDOIDEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าทอดเลื้อย เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 ซม. ยอดเหง้าปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลเข้มถึงดำ ยาว 4 ซม. ก้านใบยาวเป็นร่องยาวไปถึงเส้นกลางใบ สีน้ำตาล ผิวเรียบ ยาว 55-60 ซม. ใบประกอบขนนกปลายคี่ กว้าง 30 ซม. ยาว 40 ซม. ใบย่อยรูปแถบ เรียงสลับ 1-5 คู่ ปลายใบเรียวแหลมหรือกึ่งโค้งเคียว โคนใบสอบเรียว (หรือใบย่อยบนสุดไม่มีก้านใบ) ขอบใบเรียบหรือกึ่งเป็นคลื่น ขนาดใบกว้าง 2 ซม. ยาว 25 ซม. เนื้อใบหนาคัลลายแผ่นหนึ่ง ผิวเกลี้ยง เส้นกลางใบ หนูน

ด้านล่าง ด้านบนจมลง เส้นใบเป็นร่างแห **กลุ่มอับสปอร์** เรียงติดกันเป็นแถวยาวต่อเนื่อง อยู่ 2 ข้างของเส้นกลางใบย่อย

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินที่ลาด ร่มครึ้มมีแสงแดดรำไร

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 2 และ 4

1.10 *Actinostachys digitata* (L.) Wall. ex C.F. Reed

ชื่อพื้นเมือง: -

ชื่อวงศ์: SCHIZAEACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ เจริญบนดิน ลำต้นเป็นเหง้าสั้น ตั้งตรงลึกลงใต้ดิน ขนแข็งสั้นสีน้ำตาลถึงน้ำตาลแดง ใบเดี่ยว 8-10 ใบต่อด้าน ไม่แตกกิ่ง ใบตั้งตรงเล็กแคบคล้ายหญ้า ยาว 15-20 ซม. กว้าง 0.5 ซม. **กลุ่มอับสปอร์**จัดเรียงตัวเป็นหลายแถวที่ปลายใบ จำนวน 4-10 อันต่อใบ กว้าง 0.1 ซม. ยาว 2-5 ซม.

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินที่ราบ มีแสงแดดรำไร ใกล้ต้นไม้ใหญ่

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 2

1.11 *Heterogonium gurupahense* (C.Ch.) Holttum

ชื่อพื้นเมือง: -

ชื่อวงศ์: TECTARIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้น ตั้งตรง มีเกล็ดสีน้ำตาลเข้ม เป็นรูปสามเหลี่ยม ขอบมีขนยาว ปลายแหลม โคนรูปหัวใจ ก้านใบสีม่วงดำเป็นมันวาว ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ใบย่อยรูปหอกถึงขอบขนาน โคนตัด ปลายเรียวแหลม ขอบใบหยักลึกเกือบถึงเส้นกลางใบย่อย มีขนปกคลุมทั่วผิวใบทั้งสองด้าน **กลุ่มอับสปอร์** กลม เรียงตัวตามขอบใบย่อย

นิเวศวิทยา: เจริญบนดิน ร่มครึ้มชุ่มชื้น ริมน้ำ

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 2

1.12 *Tectaria herpetocaulos* Holtt.

ชื่อพื้นเมือง: -

ชื่อวงศ์: TECTARIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้ายาว ทอดเลื้อย เกล็ดสีน้ำตาลเข้ม รูปแบบกิ่งรูปสามเหลี่ยม ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 20-30 ซม. ยาว 30-50 ซม. ก้านใบสีน้ำตาลอ่อนถึงเข้ม ด้านบนมีขนแน่น ด้านล่างเกลี้ยง โคนก้านใบมีเกล็ดปกคลุมแน่น ส่วนบนมีเกล็ดประปราย ก้านใบยาว 30-60 ซม. ใบย่อยรูปขอบขนานแกมใบหอก ปลายใบเรียวแหลม มีติ่ง โคนใบมน 3-5 คู่ กว้าง 3.5-7 ซม. ยาว 10-20 ซม. ใบย่อยปลายสุดขนาดใหญ่กว่าใบอื่น **กลุ่มอับสปอร์**รูปกลม อยู่ตรงช่องร่างแห เรียงเป็นระเบียบอยู่สองข้างของเส้นใบย่อย

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินบริเวณไหล่เขาที่โล่ง ชุ่มชื้น มีแสงแดดรำไร

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 2

1.13 *T. impressa* (Fée) Holttum

ชื่อพื้นเมือง: กูดขวาง กูดซาง กูดหก โชนป่า กูดเกี้ยว กูดอ่อมค่า

ชื่อวงศ์: TECTARIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้น เลื้อยทอด หรือตั้งขึ้น เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.4 ซม. เกล็ดรูปแถบ สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ ขอบมีขนแข็ง ก้านใบ สีน้ำตาลถึงน้ำตาลอมแดง ยาว 30-35 ซม.

ใบประกอบแบบขนนก แผ่นใบรูปไข่ หรือกึ่งสามเหลี่ยม สีเขียว เกือบ กว้าง 30 ซม. ยาว 40 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบมน ใบย่อยคู่ล่างสุดแบบขนนก 3 ชั้น ใบย่อย 2-4 คู่ ใบบนสุดรูปกึ่งสามเหลี่ยมฐานใบหยักลึกเป็นครีบก้น คู่ล่างสุดมีขนาดใหญ่ที่สุด ใบที่สร้างสปอร์หยักลึกมากกว่าใบปกติและก้านยาวกว่า เส้นกลางใบและเส้นกลางใบย่อยมีขนปกคลุม ด้านล่างเกลี้ยง เส้นใบสานกันเป็นร่างแห กลุ่มอับสปอร์เกิดบริเวณปลายเส้นใบย่อยใบช่องระหว่างเส้นใบ รูปเมล็ดถั่ว กลุ่มอับสปอร์นูนขึ้นปรากฏที่ผิวใบ ด้านบนชัดเจน เยื่ออินดูเซียมปกคลุมมองเห็นชัดเจน

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินบริเวณไหล่เขา ชุ่มชื้น ร่มครึ้มมีแสงแดดรำไร

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 3

1.14 *T. polymorpha* (Wall. ex Hook.) Copel

ชื่อพื้นเมือง: กูดแต้ม, กูดแก้ว, กูดไก่, กูดหก, กูดหัวเหล็ก, เซ็งเซียดู่

ชื่อวงศ์: TECTARIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้น ตั้งตรง หรือค่อนข้างตั้งตรง มีเกล็ดแข็งสีน้ำตาลเข้ม รูปแถบกึ่งสามเหลี่ยม ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 20-30 ซม. ยาว 30-50 ซม. แกนกลางใบด้านบนมีขนมาก ด้านล่างเกลี้ยง ก้านใบสีน้ำตาลอ่อนถึงเข้ม ยาว 40-60 ซม. โคนมีเกล็ดแน่น ตอนบนมีเกล็ดประปราย ใบย่อย 3-5 คู่ รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3.5-6 ซม. ยาว 12-25 ซม. ปลายเรียวแหลม มีติ่ง โคนสอบ หรือมน ขอบใบเรียบ ใบย่อยที่ปลายใหญ่กว่าใบอื่น เส้นกลางใบย่อยมีขนสั้น ด้านล่างใบนูน เส้นกลางใบชัด กลุ่มอับสปอร์รูปกลมหรือรูปไต อยู่ในช่องร่างแหตรงเส้นสันของร่างแห เรียงเป็นระเบียบอยู่สองข้างของเส้นใบย่อย

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินบริเวณไหล่เขาที่โล่ง ชุ่มชื้น มีแสงแดดรำไร

แหล่งที่พบ: เส้นทางที่ 4

1.15 *Cyclosorus parasiticus* (L.) Farw.

ชื่อพื้นเมือง: -

ชื่อวงศ์: THELYPTERIDACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้ายาวทอดนอน มีเกล็ดสีน้ำตาลเข้ม เป็นเส้นเรียวยาว ก้านใบสีเขียวอมเหลือง มีขนปกคลุม ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยรูปหอกถึงแถบ โคนตัด ปลายเรียวแหลม ขอบใบหยักเกือบถึงเส้นกลางใบย่อย ไม่มีก้านใบ เรียงสลับกึ่งตรงข้าม 17-22 คู่ มีขนปกคลุมผิวใบด้านล่าง กลุ่มอับสปอร์ กลม อยู่ใกล้กับเส้นใบและรอยหยักของใบย่อย เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์กลม มีขนปกคลุม

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินที่ลาดชัน พบในที่โล่ง

แหล่งที่พบ: เส้นทางศึกษาธรรมชาติ หมู่บ้านมอร์แกน และเส้นทางที่ 4

1.16 *C. terminans* (J.Sm. ex Hook.) Panigrahi

ชื่อพื้นเมือง: -

ชื่อวงศ์: THELYPTERIDACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้ายาวทอดนอน มีเกล็ดสีน้ำตาล เป็นรูปแถบ ก้านใบสีฟางขาว มีเกล็ดหนาแน่นบริเวณโคนก้าน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก รูปหอกแกมขอบขนาน มีขนปกคลุมหนาแน่นบริเวณแกนกลางใบ ใบย่อยไม่มีก้าน ปลายแหลม ขอบใบหยัก เรียงสลับหรือกึ่งตรงข้าม 8-12 คู่ กลุ่มอับสปอร์ กลม เรียงต่อเนื่องเหนือรอยหยักบริเวณปลายแฉก เยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์กลม มีขน ติดคงทน

นิเวศวิทยา: เจริญบนดินที่ลาดชัน พบในที่โล่ง

แหล่งที่พบ: เส้นทางศึกษาธรรมชาติหมู่บ้านมอร์แกน และเส้นทางที่ 4

1.17 *Vittaria ensiformis* Sw.

ชื่อพื้นเมือง: กูดปักไก่, หัวละมาน

ชื่อวงศ์: VITTARIACEAE

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นเหง้าสั้นทอดนอน มีเกล็ดสีน้ำตาล เป็นรูปแถบ ขอบจักซี่ฟัน ปลายเรียวแหลม ก้านใบสั้นหรือไร้ก้าน ใบเป็นใบเดี่ยว รูปแถบ โคนใบสอบเรียว ปลายแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายหนัง ผิวเกลี้ยง ด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง กลุ่มอับสปอร์รูปแถบยาวต่อเนื่องตามแนวขอบใบ ไม่มีเยื่อคลุมกลุ่มอับสปอร์

นิเวศวิทยา: อิงอาศัยบนต้นไม้ใหญ่ ที่มีแสงแดดรำไร ถึงแดดจัด

แหล่งที่พบ: ริมหาด ทางออกเส้นทางที่ 2

2. ความหลากหลายในด้านนิเวศวิทยา

จากการสำรวจพบที่มีความหลากหลายด้านนิเวศวิทยามาก โดยคำนึงตามลักษณะของถิ่นที่อยู่อาศัย รูปแบบการอยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 5 ประเภท คือ

2.1 เฟิร์นที่เจริญเติบโตบนพื้นดินและต้องการร่มเงา (terrestrial shaded-ferns) พบได้ทั้งในป่าดิบชื้นและป่าชายหาด 10 ชนิด ได้แก่ *Lindsaea ensifolia*, *Pteris ensiformis*, *Taenitis blechnoides*, *Actinostachys digitata*, *Heterogonium gurupahense*, *Tectaria herpetocaulos*, *T. impressa*, *T. polymorpha*, *Cyclosorus parasiticus* และ *C. terminans*

2.2 เฟิร์นเถาเลื้อย (climbing ferns) พบที่ป่าชายหาด 1 ชนิด ได้แก่ *Lygodium circinnatum*

2.3 เฟิร์นอิงอาศัย (epiphytic ferns) พบที่ป่าชายหาด 1 ชนิด ได้แก่ *Vittaria ensiformis* และพืชใกล้เคียงเฟิร์น ๑ ชนิด ได้แก่ *Lycopodium phlegmaria*

2.4 เฟิร์นที่เจริญเติบโตตามซอกหิน (lithophytic ferns) พบได้ทั้งในป่าดิบชื้น 1 ชนิด ได้แก่ *Bolbitis appendiculata* subsp. *appendiculata*

2.5 เฟิร์นที่เจริญเติบโตตามซอกหินและอิงอาศัย (epiphyte fern and lithophytic ferns) พบได้ทั้งในป่าดิบชื้นและป่าชายหาด 3 ชนิด ได้แก่ *Drynaria sparsisora*, *Leptochilus pedunculatus* และ *Pyrrosia lanceolata*

ตัวอย่างภาพความหลากหลายของเฟิร์น
ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ตำบลเกาะพระทอง อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา

ภาพเฟิร์นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์: 1-2. *Leptochilus pedunculatus*, 3-5. *Taenitis blechnoides*, 6-7. *Tectaria polymorpha* และ 8-10. *Vittaria ensiformis*

สภาพป่าและสังคมพืชในพื้นที่หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา

ภาพเส้นทางศึกษาธรรมชาติ : เส้นทางสำรวจที่ 2, 3 และ 4

1.2 การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช บริเวณพื้นที่ อำเภอไทรโยค อำเภอสงขลา จังหวัดกาญจนบุรี ระหว่างวันที่ 14 – 17 กันยายน 2555

ดำเนินการโดย เจ้าหน้าที่และนักวิจัย ฝ่ายวิชาการ อพ.สธ.

ผลการดำเนินงาน

สำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืชในรูปของชิ้นส่วนพืชที่มีชีวิต ได้ดังนี้

- กล้วยไม้ป่า จำนวน 8 ชนิด 119 ต้น ดังนี้

ที่	ชื่อพื้นเมือง	ชื่อพฤกษศาสตร์/ชื่อวงศ์	จำนวน
1	ว่านจูงนาง ว่านนางตาม	<i>Geodorum reervum</i> (Roxb.) Alston	21 ต้น
2	เอื้องหางกระรอก	<i>Liparis regnieri</i> Finet	10 ต้น
3	นางอ้วปากยาว	<i>Hebenaria bosseussi</i> Schlrr.	7 ต้น
4	เอื้องนางตาย นางตายตัวผู้ ว่านเขาแพะ	<i>Peristylus gooddyeroides</i> (D.Don) Lindl.	50 ต้น
5	กะเหรกะร่อน	<i>Cymbidium</i> sp.	1 กอ
6	ยังไม่ทราบชื่อ		10 ต้น
7	ยังไม่ทราบชื่อ		10 ต้น
8	เอื้องโมก	<i>Papilionanthe biswasiana</i> (Ghose & Mukerjee) Garay	10 ต้น

- กลุ่มเฟิร์น จำนวน 6 ชนิด 118 ต้น ดังนี้

ที่		ชื่อพื้นเมือง /ชื่อพฤกษศาสตร์/ชื่อวงศ์	จำนวน
1	ชายผ้าสีดา	<i>Platynerium</i> sp.(POLYPODIACEAE)	57 ต้น
2	เฟิร์นแผง	<i>Selaginella involvens</i> (Sw.) Spring (SELAGINELLACEAE)	30 กอ
3	กูดหมาก	<i>Pteris vittata</i> L. (PTERIDACEAE)	15 ต้น
4	กระแตไต่ไม้	<i>Drynaria</i> sp. (POLYPODIACEAE)	10 กอ
5	กระปรอก		3 กอ
6	เฟิร์นนาคราช		3 กอ

เฟิร์นแผง *Selaginella involvens* (Sw.) Spring

● วงศ์ ZINGIBERACEAE จำนวน 10 ชนิด 416 ต้น ดังนี้

ที่	ชื่อพื้นเมือง /ชื่อพฤกษศาสตร์/ชื่อวงศ์		จำนวน
1	กระชายสยาม	<i>Kaempferia siamensis</i> Sirirugsa	100 ต้น
2	กระชายป่า	<i>Boesenbergia</i> sp.	59 ต้น
3	ว่านหวานอน ว่านดอกดิน ว่านนอนหลับ	<i>Kaempferia rotunda</i> L.	60 ต้น
4	กระชายพราน	<i>Boesenbergia</i> sp.	37 ต้น
5	ขมิ้นดำ ว่านมหาเมฆ	<i>Curcuma aeruginosa</i> Roxb.	50 ต้น
6	เปราะป่า	<i>Kaempferia</i> sp.	10 ต้น
7	กระเจียวขาว กระชายดง อ่าว ขาว	<i>Curcuma parviflora</i> Wall.	30 ต้น
8	ดอกเข้าพรรษา (ดอกขาว)	<i>Globba</i> sp.	50 เมล็ด
9	เอื้องหมายนา	<i>Costus speciosus</i> (J.Konig) Sm.	10 ต้น
10	บุษบง	<i>Boesenbergia pulcherrima</i> (Wall.) Kuntze	10 ต้น

บุษบง *Boesenbergia pulcherrima* (Wall.) Kuntze

ขมิ้นดำ ว่านมหาเมฆ *Curcuma aeruginosa* Roxb.

- วงศ์อื่นๆ จำนวน 10 ชนิด 60 ต้น ดังนี้

ที่	ชื่อพื้นเมือง /ชื่อพฤกษศาสตร์/ชื่อวงศ์	จำนวน
1	บอระเพ็ดพุงช้าง <i>Pseudodracontium siamense</i> Gagnep.	7 หัว
2	ตดหมูตดหมา <i>Paederia linearis</i> Hook.f.	5 ต้น
3	หัวข้าวเย็นเหนือข้าวเย็นใต้ <i>Smilax corbularia</i> Kunth subsp. <i>corbularia</i>	1 ต้น
4	บัวสันโดษ	10 ต้น
5	ว่านนกคุ้ม <i>Gomphostemma strobilinum</i> Wall. ex Benth. var. <i>acaulis</i> (Kurz ex Hook.f.) Prain (RABIATAE)	10 ต้น
6	ยมหิน ยมผา <i>Chukrasia tabularis</i> A.Juss. (MELIACEAE)	2 ต้น
7	คล้า <i>Schumannianthus dichotomus</i> Gagnep. (MARANTACEAE)	10 ต้น
8	ดอกดินแดง <i>Aeginetia indica</i> Roxb. (OROBANCHACEAE) ดอกดิน <i>Aeginetia pedunculata</i> Wall.	10 กอ
9	ว่านไก่แดง <i>Aeschynanthus hildebrandii</i> Hems. (GESNERIACEAE)	1 กอ
10	พญาทาสัก ตาลปัตรฤาษี <i>Leea macrophylla</i> Roxb. ex Hornem (LEEACEAE)	3 ต้น
11	นมตำเลีย <i>Hoya</i> sp.	1 เถา

ว่านนกคุ้ม

Gomphostemma strobilinum Wall. ex Benth. var. *acaulis* (Kurz ex Hook.f.) Prain

1.3 งานสำรวจและขึ้นทะเบียนต้นพันธุ์กรรมพืชมะเกี๋ยง(*Cleistocalyx nervosum* var. *paniala*) บริเวณเขตพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ดำเนินการโดย เจ้าหน้าที่และนักวิจัย ฝ่ายวิชาการ อพ.สธ.

ผลการดำเนินงาน

เพื่อขึ้นทะเบียนให้ครบตามเป้าหมายของ อพ.สธ.คือ 500 สายต้น และ เพื่อจัดกลุ่มและจำแนกสายพันธุ์มะเกี๋ยงของประเทศไทย โดยมีวิธีการในการดำเนินการดังนี้

- สำรวจต้นมะเกี๋ยงตามหมู่บ้านในจังหวัดเป้าหมาย โดยเน้นต้นมะเกี๋ยงที่มีขนาดใหญ่ อายุมากกว่า 30 ปี ขึ้นไป เพื่อป้องกันการขึ้นทะเบียนซ้ำกับต้นเดิมที่เคยขึ้นทะเบียนไว้เมื่อปี 10 ปีก่อน (ปี 2537-2540)
- สอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากเจ้าของต้น ในกรณีที่ต้นมะเกี๋ยงอยู่ในเขตบ้านของชาวบ้าน เช่น การได้มาของต้นพันธุ์ วัน/เดือน/ปี ที่ปลูก การนำส่วนต่างๆของมะเกี๋ยงไปใช้ประโยชน์ เป็นต้น
- จัดทำแผนที่ต้น และเก็บบันทึกข้อมูลทางฐานวิทยาศาสตร์ เช่น ลักษณะต้น ใบ ดอก ผล โรคแมลงต่างๆ
- เก็บตัวอย่างต้นพันธุ์กรรม โดยวิธีการตอนกิ่ง และตัดชำกิ่ง

รายละเอียดการขึ้นทะเบียนพันธุ์กรรมพืชมะเกี๋ยงเพิ่มเติมจำนวน 25 ต้น ในปี 2555

ที่	จังหวัด	จำนวนต้น
1	จังหวัดลำพูน (อำเภอเมือง)	4
2	จังหวัดเชียงใหม่ (อำเภอสารภี, อำเภอหางดง, อำเภอสันทราย, อำเภอแม่ออน, อำเภอพร้าว)	16
3	จังหวัดเชียงราย (อำเภอเวียงป่าเป้า)	3
4	จังหวัดพะเยา (อำเภอเชียงคำ)	1
5	จังหวัดน่าน (อำเภอภูเพียง)	1

ต้นมะเกี๋ยงอายุมากกว่า 100 ปี ที่ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ต้นมะเกลืออายุมากกว่า 65 ปี ที่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ต้นมะเกลืออายุมากกว่า 100 ปี ที่ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ตารางสรุปผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ อพ.สธ. ในกิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช

ชื่อหน่วยงาน	ชื่อโครงการ	พื้นที่	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
หน่วยปฏิบัติการพฤกษศาสตร์	การศึกษาความหลากหลายของเฟิร์นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ต.เกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา	พื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ต.เกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา	จากการสำรวจความหลากหลายของเฟิร์นในพื้นที่หมู่เกาะสุรินทร์ พบเฟิร์น จำนวน 16 ชนิด จำแนกเป็น 13 สกุล 9 วงศ์ วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ TECTARIACEAE 4 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ POLYPODIACEAE 3 ชนิด วงศ์ PTERIDACEAE-PTERIDOIDEAE 2 ชนิด และวงศ์ THELYPTERIDACEAE 2 ชนิด นอกจากนั้นยังพบพืชใกล้เคียงเฟิร์น 1 ชนิด คือ <i>Lycopodium phlegmaria</i>	
คณบดีกวิชัย อพ.สธ. ร่วมกับคณะปฏิบัติงานวิทยาการ อพ.สธ.	การสำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืช บริเวณพื้นที่ อำเภอไทรโยค อำเภอสังขละ จังหวัดกาญจนบุรี	บริเวณพื้นที่ อ.ไทรโยค และ อ.สังขละ จ.กาญจนบุรี	สำรวจเก็บรวบรวมพันธุ์กรรมพืชในรูปของชิ้นส่วนพืชที่มีชีวิต พบกล้วยไม้ป่าจำนวน 8 ชนิด 119 ต้น กลุ่มเฟิร์น จำนวน 6 ชนิด 118 ต้น วงศ์ ZINGIBERACEAE จำนวน 10 ชนิด 416 ต้น วงศ์อื่นๆ จำนวน 10 ชนิด 60 ต้น	
คณบดีกวิชัย อพ.สธ. ร่วมกับอาจารย์ผู้ประสานศูนย์ประสานงาน อพ.สธ.ภาคเหนือ (มหาวิทยาลัยแม่โจ้)	งานสำรวจและขึ้นทะเบียนต้นพันธุ์กรรมพืชมะเขือยง (<i>Cleistocalyx nervosum</i> var. <i>paniala</i>) บริเวณเขตพื้นที่จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย	- จ.ลำพูน (อ.เมือง) - จ.เชียงใหม่ (อ.สารภี, อ.หางดง, อ.สันทราย,อ.พร้าว, อ.แม่ฮอน) - จ.เชียงราย (อ.เวียงป่าเป้า) - จ.พะเยา (อ.เชียงคำ) - จ.น่าน (อ.ภูเพียง)	สำรวจต้นมะเขือยงตามหมู่บ้านในจังหวัดเป้าหมาย โดยเน้นต้นมะเขือยงที่มีขนาดใหญ่ อายุมากกว่า 30 ปี ขึ้นไป เพื่อป้องกันการขึ้นทะเบียนซ้ำกับต้นเดิมที่เคยขึ้นทะเบียนไว้เมื่อปี 10 ปีก่อน (ปี 2537-2540) และจัดทำแผนที่ต้น และเก็บบันทึกข้อมูลทางสัณฐานวิทยา เช่น ลักษณะต้น ใบ ดอก ผล โรคแมลงต่างๆ โดยการขึ้นทะเบียนพันธุ์กรรมพืชมะเขือยงเพิ่มเติมจำนวน 25 ต้น ในปี 2555	